

Date: Sat, 29 Jan 2011 21:10:35 +0100

From: cuvalo@gmail.com

Subject: Ljubuski - grobista

POVIJEST KOJA (JOŠ) TRAJE

POVIJEST KOJA (JOŠ) TRAJE

Malo se tko spasio iz tamnica u Ljubuškom

Traženje istine nije osveta nego pravo žrtava na dostojanstvo
Piše: dr. Ante Čuvalo

Ljubuške tamnice i grobišta (priredio Anđelko Zlopaša)

Prošla su desetljeća od kraja Drugog svjetskog rata, pali su komunistički totalitarni režimi, raspale se umjetne državne tvorevine, prohujao i odnio živote još jedan rat, donesena je Rezolucija o europskoj savjesti i totalitarizmu (2. travnja 2009.) kojom su osuđeni zločini protiv čovječanstva, ali kod Hrvata (ali i nekih drugih) još uvijek je nedovršena kobna dionica nedavne povijesti. Premda zamagljena, ona je prisutna, ona ne zacjeljuje rane i ne podučava mlade, nego kao ružna mora muči (još poneke živuće) progonjene i progonitelje, pa i njihove potomke. Kostí ubijenih leže u masovnim grobištima, a za mnoge ne znamo jesu li uopće i pokopani. Grobišta za koja znamo još su (uglavnom) neistražena. Državne vlasti u BiH, kao i u Hrvatskoj, žele te naše drage pokojne i dalje ostaviti iza komunističke dimne zavjese koja nas još obavija i svakodnevno

udišemo zrak koji su ta ideologija i njezini talibani zagadili. Misle valjda da će pobijeni i mučeni pasti u zaborav, kao i mučitelji i posljedice njihove ideologije. Ali ljudska memorija je čudna; sve ostaje, ništa se ne briše. I kroz donedavno olovna vremena ljudi su očuvali sjećanja na stratišta i grobišta, mjesta gdje su naši očevi, djedovi, braća, stričevi i rođaci bez suda i presude pobijeni i leže čekajući da istina o njihovoj nepravednoj smrti ugleda svjetlo dana.

Vodstvo Općine Ljubuški, da bi poduzelo istraživanje ratnih i poratnih žrtava na svom području, 29. prosinca 2009. ustrojilo je Povjerenstvo za obilježavanje i uređivanje grobišta iz Drugog svjetskog rata i poraća na području općine Ljubuški. Članovi Povjerenstva su Vice Nižić (predsjednik Općinskog vijeća) - predsjednik, te članovi Nevenko Barbarić (načelnik Općine), mr. fra Miljenko Stojić, fra Ante Marić, dr. Ante Čuvalo, Gojko Grbavac (šef imovinsko-pravne službe), prof. Drago Grgić, Ivan Herceg (pomoćnik načelnika) i prof. Ante Paponja.

Uz Nevenka Barbarića i Vicu Nižića, dvojicu vodećih osoba Općine, posebice je važna uloga fra Miljenka Stojića, vicepostulatora postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraće«. Premda je njegova službena dužnost pronalaziti, iskopavati i istraživati okolnosti poginule mu subraće tijekom i poslije Drugog svjetskog rata, svojim znanjem, iskustvom i poletom on predvodi i ovaj tužni, ali neprocjenjiv posao.

Grobište Tomića njiva

Na području općine Ljubuški ima veći broj stratišta i grobišta. U samom gradu zna se za nekoliko lokaliteta. Prvo iskapanje obavljeno je na lokalitetu Tomića njiva, koji se nalazi nedaleko od OŠ Marka Marulića, danas u okruženju lijepih obiteljskih kuća. Radovi su trajali od 19. do 28. srpnja 2010. Stručni dio posla predvodili su prof. mr. sc. Tihomir Glavaš te forenzičarka prof. dr. sc. Marija Definis-Gojanović. Iskopavanje su izvodili ljudi iz Javnog komunalnog poduzeća Ljubuški uz stalnu fra Miljenkovu nazočnost, kao i čestu nazočnost vodećih ljudi iz vodstva općine.

Bili su to vrući ljetni dani, ali radilo se zdušno i prije i poslije radnog vremena. Svatko je želio da se posao odradi dobro i u što kraćem vremenu. Kroz sve te dane dolazili su članovi obitelji onih za koje se zna ili se misli da su tu ubijeni. Dolazili su mnogi fratri iz samostana na Humcu, okolnih župa i iz daljeg, jer se zna da u tom grobištu leže posmrtni ostatci i (najmanje) dvojice fratara.

Jedan od njih je vjerojatno fra Slobodan Lončar, a drugi bi mogao biti ili fra Paško Martinac ili fra Martin Sopta, ili sva trojica. Saznat će se tko je pokopan u ovom grobištu, kao i drugima, kad stručnjaci naprave DNK analizu posmrtnih ostataka pobijenih.

Dolazili su ljudi iz političkog života i sredstava javnog priopćavanja koja su svakodnevno izvješćivala o rezultatima rada. Više posjetitelja donosilo je vodu i sokove da ublaže žeđ i vrućinu onima koji rade, a neki bi došli i s velikim pijetetom gledali hrpu kostiju i probali shvatiti osjećaje tih ljudi u trenutku kad su ovdje gledali smrti u oči, a vjerujem da su poneki pokušali barem donekle dokučiti dubinu mržnje onih koji su naredili i izvršili to i takva zlodjela. Radilo se to u ime komunizma i pod znakom crvene petokrake za koju nedavno reče nitko manje nego predsjednik Hrvatske da je ona »simbol ljubavi i mira«! Kakve li perversije! Ovo grobište, kao i druga te vrste, prava su slika te ideologije i simbola ne ljubavi nego mržnje prema svima i svemu što nije bilo ideološki podobno.

Grobište na Tomića njivi nalazi se unutar jednog škripa, a po svemu izgleda da su ga prije pogibije kopali sami pogubljenici. Veličina mu je 5,10 x 4,18 x 2,54 m. U tom je prostoru pronađeno 26 cijelih tijela i 2 djelomična kostura. Ta dva tijela zacijelo su bila slabo zakopana te su im gornji dio raznijele životinje. Netko je to morao zamijetiti te je, srećom, nabacio zemlju na ono što je preostalo pa su ipak očuvani donji dijelovi njihovih tjelesa. Slaže se to s pričom svjedoka koji je kao dječak vidio ruku u fratarskom habitu koja, kao ruka pravde, viri iz zemlje. Također je vidio i ptice kako ključaju lubanju jednog od ubijenih. Oko šaka i mišica tih naših nevino pobijenih pronađeni su ostatci telefonske žice kojom su očito bili vezani. Jedan je bio vezan oko vrata, a drugome su vezane i noge. Možemo samo nagađati zašto su ih baš tako vezali. Ubijani su na rubu jame i u nju gurnuti. Nekima, dok su bili okrenuti licem prema jami, pucali su u zatiljak pa su naglavačke pali na hrpu već mrtvih ili umirućih žrtava. Njihove suhe kosti i danas punim glasom govore o tim strašnim trenucima. Među hrpom kostiju nađeni su razni predmeti: dijelovi krunica, češalj, naočale, okviri za naočale, nožić, puca, ostatci rukavica na rukama dva tijela, kopče na remenu, ostatci obuće i odjeće, krojačke škare, pribor za pušenje, gumeni potplati za opanke. Među svim tim predmetima, uz ostatke telefonske žice, ponajviše je čahura i naboja. Ubojice nisu žalili streljiva! Sve te osobne stvari svjedoče o stvarnim ljudima, s imenom i prezimenom, o njihovu životu i zvanju. Također, žica, naboji i čahure dovoljno, i previše, govore o onima koji su ih ubijali.

Grobište Bare

Ovo se grobište nalazi iznad starog komunalnog, istočno od nekadašnje duhanske stanice i nedaleko od današnjeg autobusnog kolodvora. Radovi na pronalaženju i otkopavanju ovog masovnog grobišta otpočeli su 27. rujna 2010. Trebalo je očistiti teren veličine 43 x 28 metra te skinuti asfaltni sloj. Tek se tada moglo početi s

otkopavanjem. Jesenske kiše počesto su ometale rad te iskopavanje nije teklo ni blizu onako brzo kao na »Tomića njivi«. No, nije se posustajalo. Iskopano je mnoštvo probnih rupa dok se konačno nije došlo do grobišta koje se nalazi samo 5-6 metara istočno od bunara koji je pravljen za vrijeme austro-ugarske vlasti u ovoj zemlji. Meni, nestručnjaku za bunare i vodu, izgleda da se u ovaj bunar sabire podzemna voda koja ispod brda kroz propusni teren uvijek pomalo teče, a otud se kroz cijev, ili kanalić, prirodnim padom prelijevala u česmu Gujista. Kako nam natpis na česmi svjedoči, ona je napravljena 1900. i nalazi se uz cestu nedaleko od bunara. Ako je to tako, onda počinitelji zločina nisu marili ni za zdravlje živih jer su pokopali ljude u neposrednoj blizini bunara iz kojeg se pila voda.

Tek nakon dva tjedna rada i iščekivanja, 12. listopada 2010., pronađeni su ostatci devet ubijenih osoba. Za neke se žrtve znaju imena, kao i za imena nekih ubijenih na Tomića njivi, ali se sa sigurnošću ne može ništa tvrditi dok stručnjaci ne završe svoj dio posla. I na ovom stratištu ljudi su pobijeni na sličan način kao i na Tomića njivi. Poslije strijeljanja bačeni su na hrpu u postojeći cik-cak rov koji je iskopan za Drugog svjetskog rata. Kosturi su isprepleteni žicom kojom su mučenici bili vezani, a čahura i naboja i ovdje ima napretek. U ovom grobištu nije nađeno puno predmeta. Tu su kutija za duhan, ogledalo, puca. Forenzičarki prof. dr. sc. Mariji Definis-Gojanović prilikom vađenja tijela pridružio se asistent Pero Bubalo. Oni su došli kao stručna pomoć arheologu prof. mr. sc. Tihomiru Glavašu koji je vodio radove.

Dok ovo pišem, iskopavanje na lokalitetu Bare još nije dovršeno. Ako budu povoljne vremenske prilike, možda sve bude gotovo do izlaska ovog broja *Stopama pobijenih*. Misli se da je ovdje ubijeno i zakopano još ljudi. Nitko nije siguran u broj pobijenih i točno mjesto zakopavanja. Uglavnom se govori o 4-5 mjesta na kojima su ubijani i zatrpavani. Istraživat će se dok ne bude procijenjeno da je učinjeno sve što se, ljudski govoreći, moglo učiniti da bi se pronašli ostatci komunističkih žrtava pobijenih na ovom lokalitetu. Dakle, radovi na ovom i drugim ljubuškim grobištima nastavljaju se.

Svjedoci i usmena predaja

Općinsko povjerenstvo već je od početka njegova ustrojstva molilo, i dalje moli, sve one koji su bili svjedoci, ili su od svojih najbližih čuli o stratištima i grobištima iz Drugog svjetskog rata i poraća na području ove općine, da se jave bilo kojem članu Povjerenstva i daju svoj iskaz, a anonimnost im je, ako tako žele, zajamčena. To je građanska i moralna dužnost svakog od nas. Nadamo se da će Povjerenstvo, odnosno općina, ustrojiti i posebnu sekciju Povjerenstva za prikupljanje i obradu svih prikupljenih svjedočenja da bi se mogla dobiti što potpunija slika o svemu što se dogodilo tijekom tog kobnog vremena iz naše ne tako davne povijesti.

Žiro-račun

Nakon iskopavanja, posmrtni ostatci pobijenih pojedinačno su odloženi u kutije te će se u limenim sanducima poslati *Sveučilišnoj kliničkoj bolnici Mostar* gdje će se DNK analizom obaviti identifikacija. Kako rekosmo, taj proces predvodi prof. dr. sc. Marija Definis-Gojanović. Za sve ove radove, posebice za identifikaciju, trebat će velika novčana sredstva. U tu svrhu Povjerenstvo, uz potporu vicepostulature i vicepostulatora fra Miljenka Stojića koji je njegov član, obraća se za pomoć svima koji su u mogućnosti pomoći ovaj human i povijesno važan pothvat. Radi toga je, u sklopu općinskog žiro-računa kod UniCredit banke - poslovnica Ljubuški, otvoren račun za troškove iskopavanja i identificiranja pronađenih posmrtnih ostataka i onih koji će zacijelo još biti pronađeni. Broj računa je 3381602276734328. Svaki i najmanji prilog dobro je došao na čemu unaprijed zahvaljujemo.

Zločin i pravda

Dužnost Povjerenstva je pronaći, istražiti, obilježiti i urediti stratišta i grobišta iz Drugog svjetskog rata i poraća na području općine Ljubuški. Zakonska istraga vezana za počinitelje ovih i sličnih zločina te pokretanje pravnog procesa kojim bi se došlo do saznanja o naredbodavcima i izvršiteljima ovih zlodjela, te eventualno kažnjavanje onih koji su još živi, nije u nadležnosti općinskog povjerenstva nego pravne države. Za vrijeme iskopavanja na Tomića njivi dva tehničara iz županijskog MUP-a Zapadnohercegovačke županije obavila su svoj dio stručnog posla. Je li to znak da će pravosuđe ove županije i države ipak pokrenuti pravni proces protiv poznatih i nepoznatih počinitelja zlodjela? Nadajmo se!

Moralo bi svima biti jasno da ovdje nije riječ o traženju osвете i o nečijem zatvaranju i progonu nego o želji da se sazna povijesna istina, da naši mrtvi ne ostanu prešućeni, da ih se pokopa na dostojanstven način i da im se oda dužno poštovanje. Ako se to napravi, bit će lakše djeci i rodbini pobijenih. Bit će mirniji i oni koji su doprinijeli i sudjelovali u ovim zločinima. Traži se samo da istina već jednom ugleda svjetlo dana, a istina oslobađa. Oslobađa sve! Na taj ćemo način i mi kao društvo i kao narod, kao hrvatski narod, konačno moći zatvoriti to žalosno poglavlje svoje povijesti.

Objavljeno u *Stopama pobijenih - Glasilo Vicepostulature postupka mučeništva „Fra Leo Petrović i 65 subrača*. Godina IV., broj 1 (6), siječanj-lipanj 2011. st. 13-15.